

Motion

1978/79:2324

av Bo Turesson

med anledning av propositionen 1978/79:121 om användningen av automatisk databehandling (ADB) i statsförvaltningen

Våren 1975 debatterade vi här i kammaren det nya datasystemet för folkbokföring och beskattning. Jag ställde då två frågor som mer generellt berörde statens dataverksamhet:

För det första: Varför går dataärendena här i riksdagen på något sätt vid sidan om den vanliga offentliga beslutsprocessen?

För det andra: Varför följer nästan alla statliga datasystem samma tekniska filosofi, baserad på stora centraliserade och integrerade register och direkt anknutna terminaler?

När nu riksdagen för andra gången får en datapolitisk proposition på sitt bord – den första kom 1963 – konstaterar jag inte utan oro att min första fråga var överoptimistisk. Dataärendena går inte alls vid sidan av den vanliga beslutsprocessen. Det gäller åtminstone propositionen 121 som inte går in i någon riksdagens beslutsprocess alls. Så här lyder den första klämmen:

”dels ger riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört i det föregående om användningen av automatisk databehandling i statsförvaltningen.”

Regeringen gör endast en anmälan och anser således att riksdagen inte har med att göra hur ADB används i statsförvaltningen. Helt konsekvent med denna kläm är huvudtexten skriven som om riksdagen inte existerar. Propositionens enda konkreta förslag är något som kallas särskild handläggningsordning. Vad den innebär klargörs endast kortfattat, men det står dock (s. 77) att regeringen skall ta ställning tre gånger till de projekt som följer denna ordning. Riksdagen nämns inte alls, men enskilda riksdagsmän kan efter regeringsbeslut sitta med i vissa styrgrupper.

Jag föreslog 1975 att riksdagen skulle få insyn i riksskatteverkets datautveckling genom parlamentarisk representation i skattedataprojekt. Det avskog riksdagsmajoriteten – socialdemokraterna och folkpartiet – med hänvisning till att den parlamentariska insynen skulle gå igenom datainspektionens tjänstemän. Bortsett från att de ju inte är parlamentariska, har detta arrangemang den nackdelen att vi än så länge okunniga riksdagsmän har missat ännu en bra chans till ökad kunskap om dataprojekt. Att datainspektionens fackkompetens finns representerad är naturligt oavsett riksdagsmanrepresentationen.

I en ännu äldre datadebatt noterade jag för övrigt att de särskilda styrgrupperna kan medföra byråkrati, trög beslutsgång och oklara ansvarsgränser. Hellre borde de viktigare dataprojekten etappindelas och deras styrande beslut tas i resp. verksamhetsstyrelser. Det behövs endast komplet-

teringar i allmänna verksstadgan, statskontorets instruktion osv. plus fyrtio representation i de viktigaste "datamyndigheternas" styrelser. Det är fortfarande en enklare och bättre idé än propositionens variant.

Varför går dataärendena i riksdagen vid sidan av den ordinarie beslutsprocessen? I 1975 års debatt konstaterade jag:

Rent ut sagt, herr talman, tror jag att svaret är att det beror på beslutsfattarnas – dvs. vår egen – okunnighet och rädsla för att den skall avslöjas. Detta har skapat en skygghet för datafrågorna som inte är bra. Först när vi får bort denna skygghet, kan vi få en verklig möjlighet till inflytande på datafrågornas lösning. Då kommer vi att upptäcka att datatekniken på ett helt annat sätt än hittills kan vara ett positivt hjälpmedel i samhällsplanering och samhällsutveckling. Det kan gälla lokaliseringspolitik, decentralisering, beredskap, ekonomi i rationaliseringsprocesserna, sociala reformer och mycket mera.

Men en förutsättning är att datasystemen konstrueras mera för medborgarnas behov än för förvaltningens handläggningsrutiner.

I motion 1975:2079 gav jag ett illustrativt exempel på en konsekvens av denna skygghet:

När riksskatteverket begär mer personal redovisas motiven noga i budgetpropositionen för riksdagen. Verkets äskanden kan följas upp genom att sammanställa förslagen för flera år. Riksdagen får insyn, även om förändringarna är små och endast gäller en enda biträdestjänst. När regeringen nu begär medel för det sannolikt största statliga centraliserade system som hittills varit påtänkt får riksdagen en enda chans till reell påverkan: den kan säga ja eller nej till en principproposition om att genomföra systemet. Om riksdagen tillstyrker förslaget, får den i praktiken ingen ytterligare insyn om hittills rådande praxis får gälla.

Den insynen skall komma från regeringen. Enligt propositionen kommer myndigheterna att underlätta planeringen och styrningen genom nya, administrativa innovationer: etappindelning av projekten, ett dataavsnitt i budgethandboken, databilagor till petitorna, verksamhetsberättelser från de större datacentralerna m. m. Ansatsen vilar på ett löst underlag. Regeringen har glömt att det finns två statsmakter. Vi måste i *ett första steg* bestämma vilken information och vilka beslut som tillhör riksdagen. Därav följer vad regeringen skall underställa riksdagens prövning och det underlag som behövs för detta. Först i *ett andra steg* kan vi härleda vad myndigheterna i sin tur skall rapportera in till regeringen. Då blir en analys av exempelvis en särskild beslutsordning meningsfull eftersom den kan baseras på politiska resonemang om, när och hur riksdagen skall besluta.

Den beslutsordning som skisseras i propositionen framstår mest som formalistiskt byråkratiskt och som en tågordning som mycket snabbt riskerar att stelna i formerna och bli meningslös. Kritiken drabbar budgetdepartementet och självklart inte statskontoret eller riksrevisionsverket, som ju inte

lämpligen kan göra utspel i så uttalat politiska och konstitutionella frågor.

Riksdagens skygghet inför datapolitiken måste minska. Dess plats i planerings- och styrningshierarkin skall vara där regeringsform och parlamentarism föreskriver. Finans- och konstitutionsutskotten får utarbeta det datapolitiska beslutsunderlaget när nu propositionen inte tar upp denna fundamentala fråga.

Riksdagens roll i planeringen och styrningen av samhällets dataverksamhet

Riksdagens intresse för de statliga datasystemen kan indelas i minst fyra olika nivåer:

1. delegering av ansvaret till regeringen eller till en viss myndighet som förväntas sköta datarutinen på ett enkelt och billigt sätt, enligt den allmänna verksamstadgans föreskrift.
2. beslut om datasystem som binder riksdagen under högst några år och som inte förväntas medföra ohanterliga sidoeffekter.
3. beslut om datasystem som skall stödja genomförandet av högprioriterade politiska reformer.
4. de mycket stora dataprojekten.

Var och en av dessa behöver sin egen beslutsordning och uppföljningsmekanism. Propositionen är otydlig när det gäller att beskriva i vilka situationer de olika nya beslutsmekanismerna kommer att användas.

Enligt denna indelning kan man ställa upp några typfall av datapolitiska dispyter:

1. regeringen och/eller en myndighet anser att en föreslagen förändring i en rutin helt skall betraktas som teknisk och opolitisk: kritiker anser motsatsen. Exempel: system REX infördes via ett regleringsbrev utan riksdagens hörande.
2. ett system visar sig medföra kostnadsökningar, sidoeffekter eller långtidsbindningar som inte anmäldes i det till riksdagen överlämnade beslutsunderlaget; efterhandsdebatter gäller i vad mån dessa var förutsedda eller borde ha kunnat förutses av experterna. Exempel: sårbarheten hos de centrala datasystemen.
3. vad som är högprioriterade politiska reformer varierar mellan olika partier; dispyterna gäller skenbart det understödjande datasystemet men reellt dess politiska syfte.

Dispyterna om statens datasystem beror delvis på formuleringar i grundlagen. Riksdagen stiftar lagar, beslutar om skatt till staten, bestämmer hur statens medel skall användas och granskar rikets styrelse och förvaltning. Regeringen styr riket och är ansvarig inför riksdagen. Före datoriseringen kunde riksdagen styra genom att godkänna totalanslag och antal tjänster.

Lagarna utgjorde politikernas formaliserade syftemål. Myndigheternas organisation styrdes i stort av riksdagen och i detalj av regeringen. Efter datoriseringen uppträder de stora dataprojekten och förvandlar en del av de gamla styrmedlen till rena konsekvensbeslut. Riksskatteverkets datatekniker bestämmer i realiteten hur många heltidsanställda deklara-tionsgranskare som riksdagen skall bevilja medel till. Det kommer att bero på hur väl de lyckas med sina konstruktioner när det är färdigt. Centralnämnden för fastighetsdata byggde flera år i förväg in de villkor som styrde riksdagens kompletterande lagstiftning inför försöksverksamheten i Uppsala. Datorprogrammen förutsatte viss kommande, i och för sig rimlig lagstiftning. Riksförsäkringsverkets system har medfört ett förenhetligande av försäkringskassorna på ett mer effektivt sätt än om de endast vore förstatligade utan centralt utformat datasystem. Riksdagen upplever att besluten kommer i fel ordning. Den kommer på mellanhand. Ledamöterna vill inte ta ansvar för konsekvenser som de inte ser på förhand men som de upplever att myndigheterna och statskontoret förutsett eller borde ha kunnat förutse.

Riksdagen måste sluta acceptera att datasystemen smygs fram. Beslutet om system REX kom via ett regleringsbrev trots att det – åtminstone vid den tidpunkten detta hände – rådde en allmän mening bland juristerna att den nya utskökningslagen och det nya datasystemet stod i ömsesidigt beroende av varandra. Vid så intima kopplingar mellan lag och datateknik är den senare ingen teknisk och trivial fråga. Den tillhör lika väl som lagen riksdagens primära lagområde och bör eventuellt kunna underställas lagrådet. REX prioriterar med hjälp av datorn vilka skulder som kronofogdarna skall behandla i indrivnings- och restlängderna. Just den prioriteringsdelen måste anses jämställd med lag, även om det är ett datorprogram.

Regeringsformen innehåller förbud för regeringen att ta upp lån eller i övrigt ikläda staten ekonomisk förpliktelse utan riksdagens bemyndigande. Men det gör regeringen för de mycket stora datasystemen på så sätt att dessa dels består av en mycket stor initialinvestering, dels av en efterföljande lång amortering/investeringsavskrivning av denna. Om vi i riksdagen under denna tid kommer med ändringsförslag – som t. ex. att fastighetsdatasystemet skall vara decentraliserat och datatekniskt enkelt eller att socialförsäkringen skall reformeras i en annan socialpolitisk riktning än vad riksförsäkringsverkets ledning planerat – riskerar hela investeringen att gå förlorad. I riksförsäkringsverkets fall har man exempelvis uppskattat att av nedlagda 700 manår riskerar 200 till 500 att gå om intet vid en decentralisering som förutsätter omprogrammering till lokala datorer. Det enklaste sättet att återinföra ett parlamentariskt synsätt beträffande de mycket stora datasystemen är att hänföra beslut om dessa till riksdagens finansmakt och ibland också till dess primära lagstiftningsområde.

Ovan nämndes som fjärde datasystemtyp de mycket stora systemen. En engångsinvestering i ett fem- å tioårigt rationaliseringsprojekt skall amorteras under en avskrivningstid om normalt tjugo å trettio år. Riksdagen

förutsätts således under sammanlagt tjugofem å fyrtio år fatta årsvisa sammanhängande beslut som bildar ett normalt investeringsmönster. Att beslut om själva utgifterna för ett sådant projekt tillhör riksdagens finansmakt är rimligen inte omstritt. Det speciella med de mycket stora statliga projekten är att det dessutom förekommer andra typer av planeringsbeslut som inte rör pengar, men som på samma sätt måste räknas in i denna makt, eftersom de binder riksdagen för framtida utgifter eller annat. Tre fall kan förekomma:

1. riksdagen binds att bevilja konsekvensinvesteringar kommande år,
2. riksdagen binds till att under flera decennier avstå från vissa typer av reformändringar som, även om de är teoretiskt möjliga, ändå innebär en sådan kapitalförslösning att ändringen inte kommer på fråga under ett eller två decennier,
3. riksdagen förutsätts godkänna lagstiftning inom sitt primära lagområde för så vitt gjorda, stora datorinvesteringar skall komma till nytta.

Exempel är den nuvarande situationen inom socialförsäkringsområdet, där reformer redan står på kö på grund av överbelastning i den centrala datorn.

Det är värt att notera att den fjärde datasystemtypen ovan tillhör riksdagens beslutskompetens *oavsett* om de är politiskt intressanta eller inte.

Vi kan inte nu bestämma vilken position vi bör ge datapolitiken år 1990 och därefter, men vi kan på flera olika sätt skaffa oss ett bättre beslutsunderlag inför kommande riksdagsbehandlings. Framför allt kan vi i riksdagen börja vänja oss vid att hantera datafrågor. Vi skall ha dem på vårt bord. Vi skall få dem presenterade för beslut i de myndighetsstyrelser som har parlamentariker. Eftersom det tycks vara så svårt att presentera normativa beslutsregler inom dataområdet, får vi väl från vår sida i stället lämna vår lagstiftarposition och själva delta i det fortlöpande beslutsarbetet. Detta bör lämpligen ske i en ny, särskild datanämnd under statsrådsberedningen med fyrtipartirepresentation. Denna nämnd bör förvalta själva maktcentrum för dagens datapolitik: statens datamaskinfond.

Vi måste vänja oss vid det nuvarande, lätt absurda sättet att styra statens datautveckling. Realbeslutet om statens datasystem tas inte på det sätt som man skulle kunna tro vara naturligt: genom ett beslut om att hela systeminvesteringen görs – innan den görs. I stället får avgörandet om den ca femtedel som motsvarar maskininvesteringen representera godkännande av systemet i sin helhet. Den i propositionen föreslagna särskilda handläggningsordningen gäller inte alla projekt och ersätter inte på något sätt det faktum att förvaltningen av statens datamaskinfond är den enda fungerande, formella styrmekanismen. Riksdagen har därför att välja mellan följande tre alternativ:

1. riksdagen själv beslutar inköpsbeslut för inköpsbeslut på datamaskinfonden,
2. riksdagen delegerar denna uppgift till särskild riksdagsdelegation som får godkänna eller förkasta inköpsbeslut,
3. delegation till den nyss nämnda nämnden under statsrådsberedningen med fyrpartirepresentation och riksdagsmannamajoritet.

Enligt min mening är det sista alternativet bäst, men det utesluter inte behovet av grundlagskompletteringar, som ställer datatekniken i rätt relation till finansmakten och den primära lagstiftningsmakten.

Den praktiska bokföringen och redovisningen för fonden bör ligga kvar hos statskontoret.

År 1977 genomförde statskontoret en utmärkt investeringsplanering av myndigheternas datorbehov. Den visade klart att statskontoret även *kan* spara i stora skala och på ett mycket förtroendeingivande sätt. Tyvärr upprepades den inte i år. Den bör återkomma i höst och in extenso bifogas budgetpropositionen. Det är lika rimligt som att riksrevisionsverkets inkomstberäkning biläggs och av samma skäl: riksdagens finansmakt.

Dataansvarsgränser och normala ansvarsgränser

Det är ett faktum att bland alla statliga "dataskandaler" – ordet är mer pittoreskt än sakligt – återfinns den gemensamma egenskapen att ansvaret för datafrågorna på något sätt avgränsats annorlunda än de för verksamheten i övrigt gällande reglerna. Det gäller inte minst de fall en särskild instans kommit till för att genomföra ett visst nytt datasystem. Dessa "projektmyndigheter" bör avvecklas snarast. Exempel är miljödatanämnden, centralnämnden för fastighetsdata, STUDOK, SARI, ADB-beredningsgruppen och den nya delegationen för vetenskaplig och teknisk informationsförsörjning. Riksskatteverkets dataförmyndarskap för länsstyrelserna och statskontorets dito för forskningsbiblioteken. riksförsäkringsverkets tvångströja på försäkringskassorna är tre exempel på att annorlunda dataansvarsgränser kan generera otroliga mängder problem. När den onormala dataansvarsfördelningen beträffande högskolornas datacentraler avlägsnades för några år sedan och högskolorna fick sköta sina egna dataaffärer normaliserades problemmängden snabbt (utom i Stockholm). Till det kan läggas att redovisnings-, planerings-, sekretess- och medinflytandelagstiftningarna helt enkelt förutsätter att dataansvarsgränserna skall följa de vanliga indelningarna.

Rättsväsendets informationssystemets ledningsorgan, SARI, är ett tydligt exempel på vådan av särskilda "projektmyndigheter". Den som är intresserad finner att någon insyn i dess verksamhet inte är möjlig. Direktiv saknas, handlingarna är inte åtkomliga för utomstående. Beslut tas vid bordet och det är just SARI:s uppgift: att lätta och kringgå hindrande byråkrati.

Statsrådsberedningen har utgivit en förteckning över departementens samrådsorgan. Om SARI skrivs:

Uppgift: Samarbetsorganet leder ett projekt för utveckling och tillbyggnad av rättsväsendets informationssystem (RI).

Syftet med RI-projektet är främst att förenkla och förbättra informationsutbytet mellan myndigheterna inom rättsväsendet samt mellan dessa myndigheter och andra myndigheter med vilka de har ett frekvent informationsbyte. I samband därmed söker man också på olika sätt rationalisera kontorsarbetet inom de myndigheter som berörs av informationsutbytet. Ett annat huvudsyfte med RI-projektet är att skapa underlag för planeringen inom rättsväsendet.

RI är inte tänkt att vara ett enda datasystem med en enda stor databank utan en rad från varandra skilda delsystem på olika dataanläggningar. Delsystemen utformas emellertid så att sammanställningar av data för statistiska, ekonomiska och andra redovisningar skall kunna göras automatiskt. Om sådana sammanställningar skall kunna göras och hur de i så fall skall utformas måste givetvis bedömas från fall till fall med hänsyn till bl. a. gällande lagstiftning, däribland datalagen (1973:289).

En av SARI:s uppgifter är alltså att underlätta samkörningar av register. Det är ett av dataintegritetsområdets svåra problem och det är ytterligt oroande att dessa till en del handläggs utom datainspektionen, som ju kommit till just för denna typ av frågor. Till skillnad från SARI har datainspektionen full offentlig insyn, parlamentariker i styrelsen liksom representanter för de anställdas organisationer. Skall SARI bestå, är det ett minimikrav att kopplingen till justitiedepartementets budget- och planeringsenhet upphör, så att det åtminstone återstår den kontrollbarriär som heter regeringskansliets obundna prövning. Bäst är dock att avveckla SARI och liknande organ, som alla mer eller mindre syftar till snabba genomföranden till priset av ringa offentlig insyn.

Riksskatteverkets huvudmannaskap för folkbokföringen och allmänna val är ett annat exempel på att dataansvarsgränserna inte sammanfaller med de naturliga. Jag yrkade i motion 1975:2079 bl. a.

”3. att riksdagen i princip beslutar att huvudmannaskapet för folkbokföring överföres till länsstyrelserna och länsstyrelsernas organisationsnämnd,”

Problemen har förvärrats under senare år när DAFA kom in i denna bild som registeransvarig myndighet för det samordnade person- och adressregistret (SPAR). Enligt datapropositionen skall varje myndighet svara för sin egen dataverksamhet. Det gäller även länsstyrelserna men datapropositionen drar inte denna slutsats. Någon form av centralt kompetensstöd behöver länen och sådant kan lätt konstrueras genom att sammanföra de f. n. spridda resurserna till ett verk under kommundepartementet: länsstyrelsernas organisationsnämnd (LON), kommundepartementets ADB-beredningsgrupp och riksskatteverkets enheter för folkbokföring och val. Resp. länsstyrelse bör ta över registeransvaret för SPAR.

Det biblioteksadministrativa systemet LIBRIS är ett utmärkt exempel på

problemen att införa databehandling innan den organisatoriska basen är utvecklad, i detta fall innan Kungliga biblioteket fått en modern intern struktur. I brist på förnuftiga alternativ har statskontoret fungerat som forskningsbibliotekens dataavdelning. Den nya delegationen för vetenskaplig och teknisk informationsförsörjning löser inte problemen. Forskningsbiblioteken och LIBRIS kan inte fungera med en ansvarsfull konstruktion där en ger utvecklingsanslaget, en annan sköter utvecklingen och en tredje driften. Delegationen skall inte ha någon tvingande makt över myndigheterna som innebär att dessa ovillkorligt "skall" samråda. Det är direkt emot riktlinjerna i datapropositionen om myndigheternas eget ansvar. Det är också omöjligt att tänka sig att delegationen kan klara avvägningen mellan rent statlig verksamhet och STU-liknande stöd till industrin. Erfarenheten visar för övrigt att det behövs verklig expertis för att garantera staten insyn i och återbetalning från datorprogramutvecklingsprojekt. De mest kända exemplen där detta inte fungerat heter 3RIP och ALFTRAN.

Riksförsäkringsverkets datasystem har ansvarsgränser som helt strider mot myndighetsindelningen. Datasystemet är konstruerat som om försäkringskassorna stod i samma beroende till riksförsäkringsverket som länsarbetsnämnderna till AMS. Det är i och för sig tänkbart att införa en sådan förändring men det skulle gå tvärt emot den aktuella politiska utvecklingen. Kassorna har på de senaste åren fått starkt och väl förankrat stöd för att deras frihet skall behållas eller snarare återvinnas.

Det innebär att dataansvarsgränserna måste ändras och anpassas efter decentraliseringsrenden. Men det hjälper inte med att endast sprida ut datordriften. Socialförsäkringen är ett sammanhållet område där regelsystem, datasystem, organisationsregler och kontroll måste decentraliseras i takt med varandra. Statens styrning måste övergå till en mer övergripande målsättning utan det myller av detaljer som i dag dominerar ingripandena. En grundläggande förutsättning för detta har numera skapats genom de fristående försäkringsdomstolarna. Om dessa förs över till justitiedepartementet och får administrativt stöd från domstolsverket kan den stora avbyråkratiseringen och decentraliseringen börja.

De nya försäkringsdomstolarna är en grundläggande spärr för onormalt stora skillnader i rättstillämpningen mellan olika regioner. Om kassorna samtidigt får en friare ställning med helt länsstyrelseutnämnd styrelse kan rimliga lokala variationer inom kassaadministrationerna tillåtas. Datadecentraliseringen blir endast en detalj men en viktig sådan. Det centrala i denna kommer att vara en kassornas rätt att säga nej till de rutiner som riksförsäkringsverket skapar. Därigenom skapas en hälsosam maktbalans.

Slutligen bör riksförsäkringsverkets statistiska enhet föras över till SCB enligt riksdagens principbeslut om statistikens organisation taget i slutet av 1950-talet.

DAFA skapar många avvikande dataansvarsgränser. Faktum är att vi saknar ett principbeslut om att en sådan datacentral behövs – DAFA kom plötsligt till när SCB:s dåvarande datacentral måste krympas. En konsekvens av datapropositionen bör vara att ett antal stora DAFA-kunder gradvis kommer att begära egna datacentraler, exempelvis invandrarverket, kriminalvårdsstyrelsen, ÖEF och de som använder DAFA:s diarieföringsrutiner. Det är en utmärkt utveckling men självklart måste nyanskaffningarna ske gradvis. Situationen är ändå oroväckande därför att förvaltningen är så ovan att planera under förutsättning av fortlöpande *minskade* resurser. Det är synd att följande slutsats inte finns med i datapropositionens slutversion:

DAFA torde därför i fortsättningen inte komma att expandera i samma takt som hittills. Även om volymen hos befintliga kunder normalt växer och nya kunder och uppdrag ständigt kommer till, kan det komma att bli fråga om oförändrad eller t. o. m. minskad arbetsvolym för DAFA:s centrala maskinsystem.

Det är svårt att förstå varför denna passus ströks som ju enbart är en konsekvens av propositionens övriga förslag. Att åtminstone ett av de stora systemen kan nöja sig med måttliga datorinvesteringar är ju enbart positivt. Det är också synd att inte propositionen redovisar sin syn på DAFA:s ställning. Skall en avgiftsfinansierad datacentral finnas kvar borde DAFA bli ett affärsverk. Dessa har en fungerande kontrollmekanism till skillnad från DAFA, vars anslag om 1 000 kr. inte uppmärksammas alls i riksdagsarbetet.

Ett sista exempel på olämpliga ansvarsgränser är "QZ", den datacentral som ger service till FOA och Stockholms högskolor. Även den konstruktionen är mogen att avvecklas, så att var och en sköter sitt.

Både för DAFA och QZ gäller att en övergång till myndighetsdatacentraler kan medföra en situation där nuvarande, olika datorleverantörer gynnas, t. o. m. så långt att ingen konkurrens alls uppstår. Kravspecifikationerna måste skrivas så att fler än en anbudsgivare får chansen trots ev. konverteringskostnader.

Kostnadsfördelning inom dataverksamheten

Datasytemen kräver komplicerade överväganden. Dessa underlättas av en noggrann kalkylering och kostnadsfördelning. När konsekvenserna av ett system berör många myndigheter måste man använda ekonomiska hjälpmedel för reglering av mellanhavandena. Detta underläts alltför ofta och ett antal projekt har därigenom inte uppnått de avsedda rationaliseringsvinsterna.

Ett klassiskt misstag är exempelvis att rationalisera en myndighets kravrutiner utan hänsyn till kronofogdemyndigheternas ökade belastning. Ett annat är att erbjuda gratis terminalservice för att skapa en positiv anda och undvika invändningar från användarna. Dessa hamnar då i den vallsituationen att "gratis" terminalservice konkurrerar med andra kostnadskrävande metoder att få information. Effekten kan efter några år bli total snedplanering.

Användarnas krav på terminalservice ökar oavbrutet. Det finns exempel både från riks försäkringsverkets datasystem och från LIBRIS att de lokala tjänstemännen föredrar att gå till terminalerna även i de fall exakt samma information kan erhållas från ett kortregister få steg ifrån terminalen. Den enda chansen att hindra detta är att införa en avgift per terminalfråga och delegera avvägningen mellan terminal och kortlådor till lokalkontoret.

Den enda möjligheten att korrigera denna inbyggda expansionsmekanism är att fördela de centrala driftsanslagen på de lokala myndigheterna. I riks försäkringsverkets fall på försäkringskassorna och i LIBRIS fall på forskningsbiblioteken.

Till sist bör riksskatteverket ersätta kommunerna för den ränteförlust dessa gör genom den senarelagda fastighetstaxeringen. Riksskatteverket förklarade att det inte kunde genomföra förberedelserna för denna samtidigt med det nya skattedatasystemet. Skatteadministrationen skall inte rationaliseras på utomståendes bekostnad.

Sårbarhetsfrågorna

Riksdagen lär få återkomma till frågan om datasystemens sårbarhet när sårbarhetskommitténs betänkande kommer.

Här skall endast anföras ett citat från riks försäkringsverkets beredskapsprojekt "Rapport över FK-studien 77":

Som framgår av bilagor --- är i fredstid en mycket betydande del av socialförsäkringsförmånernas administration centraliserad till tekniska byrån, detta gäller särskilt förmåner enligt pensions- och bidragssystemen. Vid datorlöst tillstånd - som kan beräknas inträffa i samband med eller strax efter krigsutbrott - måste tekniska byråns administrativa uppgifter decentraliseras till försäkringskassorna eller lösas på annat sätt.

Datatekniken må vara obegriplig men när det gäller sårbarheten är det trots allt så att det sunda förnuftet fungerar: 26 datorer utspridda på försäkringskassorna är bättre än två i närliggande lokaler i Sundsvall. Dessa centrala maskiner är så stora att de saknar motsvarighet i Europa och förstörs de dröjer det månader innan de ersätts. Är decentralisering enda lösning i krig är det lika bra att genomföra den redan i fred. Den sittande ALLFA-kommittén utreder f. n. framtiden för riks försäkringsverkets datasystem, bl. a. ett alternativ D som innebär fortsatt central drift. Det är bortkastad möda, och riksdagen borde redan nu avge en viljeförklaring att det nya systemet skall vara decentraliserat och att alternativ D inte kommer i fråga.

Vidare visar den nyss citerade rapporten att sjuk- och dagpenningarna kommer att enhetliggöras vid krigstillstånd och kanske även vid andra katastrofsituationer. Det är möjligen en rimlig lösning men faktum är att riksdagen inte har blivit tillfrågad. Det behövs en översyn av hela socialförsäkringens regelsystem i förenklande syfte. Själva detaljrikedomen har tydligen nått den gräns där den motverkar sitt syfte om ett bättre samhälle.

Decentralisering

Vi i riksdagen måste även sluta finna oss i att oftast bli överspelade när man skall välja mellan en central och en decentraliserad systemlösning. Mot en lättuppskattad kostnadsfördel för det centrala alternativet står en svåruppskattad fördel av lokal anpassning till det decentraliserade alternativet. Dataexperter skall givetvis säga sin åsikt och ge alla fakta i det valet, men de verkliga experterna på den typen av svåra bedömningar av disparata faktorer är faktiskt vi själva. Det sysslar vi ju med dagligdags till skillnad från dem som systematiserar och rationaliserar. Det är vi som skall fatta avgörandet både reellt och formellt.

Observera de ovan nämnda proportionerna för riks-försäkringsverkets datasystem: av 700 manår bränns 200 till 500 upp till intet vid en efterhandsdecentralisering och vid – märk väl – den oriktiga, men ändå oftast gjorda, teoretiska förutsättningen att de små decentrala systemen måste konstrueras lika invecklade som de stora centrala systemen beträffande exempelvis terminalfrågornas och registrens utformning. På sådana villkor vinner givetvis endast centrala system. Vi kan då göra två saker: för det första fastlägga den politiska principen att nya system fr. o. m. nu konstrueras enligt gällande dataansvarsgränser, dvs. i de flesta fall decentraliserat eftersom vi har en sådan struktur på förvaltningen i stort. För det andra skall vi beträffande redan existerande system rikta in oss på den enda form av decentralisering som till en början är ekonomiskt möjlig: utan omprogrammering av befintliga system. Vi får nöja oss med att köpa exakt samma datorer som redan upphandlats för decentrala systemen. De har ett pris och är beroende på offerter från de stora datortillverkarna. Det är dock knappast någon risk för onormal prissättning.

Det finns en lång rad avslutade och pågående datadecentraliseringsutredningar som alla var eller är dömda att misslyckas av ekonomiska skäl. Den enda rimliga, nyss skisserade ansatsen till en realistisk plan för datadecentralisering har hittills aldrig prövats. Det är datadecentraliseringens verklighet, och regeringens proposition saknar förslag.

För att tala i konstruktiva termer: statskontoret bör få i uppdrag att skyndsamt efterfråga leveransvillkor från de tre stora leverantörerna av datorer till den offentliga sektorns centrala datasystem. De skall avse anläggningar för de flesta länsstyrelserna, några länsarbetsnämnder och för försäkringskassorna i Stockholm och Borås. Samtidigt med dessa installationer stoppas alla nyinvesteringar i de centrala datasystemen. Statskontoret skall även undersöka vilken beläggning de nya datorerna kan få från myndigheter liksom, eventuellt, från landsting och kommuner. Förutsättningen skall således vara att all väsentlig expansion under något halvdussin år skall förläggas till dessa regionala och med existerande centrala datorer s. k. kompatibla maskiner. Anskaffningarna till de två försäkringskassorna är i första hand en beredskapsplanering för det fall den sittande ALLFA-

kommittén skulle misslyckas eller inte bli färdig i tid. De aktuella systemen benämns 370, 1100 och 6000 och det är dessa tre statskontoret bör förhandla om.

Statskontoret

Skall vi behålla statskontoret eller skapa ett riksdatabverk? Ett revitaliserat statskontor borde vara att föredra då det ger den snabbaste lösningen. Regeringen har anmält att statskontoret skall utredas. I vilket syfte? På vilken punkt är budgetdepartementet missnöjt med verket eller med verksamheten? Det är dock ett faktum att statskontorets renommé är gott beträffande kompetensen hos utredarna och dataexperterna. Tag som exempel H75-reformens genomförande där vi i riksdagen tog stora risker med en komprimerad tidsplan. Med tur och med skicklighet undveks katastrofen och många svarade för skickligheten men framför allt och enligt samstämmiga uppgifter professionalismen hos den från statskontoret utlånade biträdande projektledaren för intagningsystemet. Vi – regering och riksdag – behöver ett väl fungerande, opolitiskt statskontor för sådana insatser med kort varsel. Statskontoret skall inte vara politiserande men dess kompetenta personal skall stå till vårt förfogande för politiska reformer som ett välbehövligt komplement till de offentliga utredningarna.

Om det inte är statskontorets kompetens som skall utredas måste det tydligen vara verksamhetens, budgetdepartementets och de senaste regeringarnas sätt att utnyttja kompetensen. Det är en politisk fråga och enda rätta forum för den är antingen en parlamentarisk utredning eller riksdagens revisorer. Oavsett om en sådan utredning eller revision kommer till stånd, bör de av statskontoret tillämpade principerna vid datorupphandlingarna utvärderas, varför inte av riksrevisionsverket? Vid den förra året genomförda regionaldatorupphandlingen var det dock så att statskontorets insats framstår som närmast meningslös. Det finns ingen anledning att lägga ner stora pengar på utvärderingar som saknar betydelse för det reella leverantörsvalet. Motsvarande gäller för leverantörernas offertkostnader, var och en på miljoner kronor. I stort och till vardags förvaltar statskontoret väl upphandlingarna och uppenbarligen med stora kostnadsbesparingar som resultat.

Det finns för övrigt lika stor anledning att revitalisera riksrevisionsverket som statskontoret. Som redan anmälts i 1976/77 års budgetproposition, finns det numera formaliserade riktlinjer för statskontorets och riksrevisionsverkets samarbete. Den ömsesidiga styrelserepresentationen kan därför avvecklas som numera behövlig.

Personnumren

Datalagstiftningskommittén (DALK) har gjort det experimentet att försöka samköra *ett* av rikspolisstyrelsens register för att se om man enbart med

hjälp av personnumren kunde para ihop registerposter lika bra som med personnamn. Det gick men experimentet var meningslöst. Man valde ett av de få som har komplett, dvs. mer än 30 bokstävers lagring. De flesta register har inte en sådan precision. Man borde i stället ha samkörnt exempelvis HSB:s, tidskriften *Det Bästas* och kronofogdemyndighetens register. Då skulle det ha visat sig att personnumren underlättar samkörning och att dess slopande verksamt bidrar till att höja tröskeln för kostnaden för illegala sådana manipulationer.

Därutöver finns det etiska skälet. Svenska folket skall inte uppträda som Björnligan i serietidningen *Kalle Anka* och tilltala varandra med nummer.

Domstolar och juridiska myndigheter kräver numera personnummer med stöd av lag. T. o. m. delgivningsmyndigheter brukar kräva denna uppgift för att i praktiken göra ett allvarligt försök att komma i kontakt med en person. Personnummer bör inte få vara ett krav utan en frivillig uppgift.

Vi har tre områden för personnummerintegration:

1. skatt-arbetsgivare-sjukförsäkringsräjongen,
2. SPAR¹-diverse privata register för flyttningsavisering,
3. diverse register utan egentligt samband.

Bygger vi in personnumren i flyttningsaviseringen har vi konserverat dem till år 2000. Därför bör användningen av personnummer begränsas till det första fallet. I övrigt duger namn även för flyttningsaviseringen.

Problemen uppkommer således inte genom att det finns s. k. integrationsbegrepp i det första och det andra fallet utan genom att dessa använder *samma* uppgift. Det förefaller ännu vara möjligt att konstruera ett alternativ för de privata registrens flyttningsavisering, men utsikten minskar år för år. All begränsning av personnumren måste komma gradvis.

Statistiska Centralbyrån

Skattemyndigheterna kräver in störst mängd handlingar från företagen men det är SCB som irriterar mest, trots den mindre volymen. Företagarna har dock givit ett råd som ingen tycks ha uppmärksammat: skapa lokala datainsamlingsenheter på länsstyrelserna som ersättning för den operonliga centraladministrationen. Då skulle företagarirritationen minska radikalt. Man säger också att SCB:s organisation är urmodig och inte anpassad efter datateknikens möjligheter. Den är insamlingsorienterad men borde numera vara kundefterfråganorienterad. Det är en högst tänkvärd kritik som borde bli föremål för utredning.

En överföring till länsstyrelserna skulle även bidra till att stärka underlaget för regionalstatistiken och länsplaneringen. Dagens konflikt mellan dessa krav och riksstatistiken kanske t. o. m. kunde försvinna.

¹ SPAR, samordnat person- och adressregister är det nya namnet på det som i tidigare riksdagsbehandlingar kallas CPR, centalt personregister.

ADB i arbetsförmedlingen

Jag påpekade i min motion 1975:2079 om riksskatteverkets nya centrala datasystem att dess framtid måste bedömas mot bakgrund av erfarenheterna från andra liknande dataprojekt, exempelvis riksförsäkringsverkets datasystem. Fyra år senare kan jag konstatera att riksskatteverket trillat i flera av de fallgropar som även riksförsäkringsverket råkat ut för. Skattesidan måste dock få ett bättre omdöme totalt. Dess projekt förefaller dock starta endast ett år försenat jämfört med försäkringssystemet som ännu inte genomfört alla projektetapper och där rationaliseringsvinsterna fortfarande är beroende av etapperna fem och sex.

På samma sätt kan regeringens förslag om ADB i platsförmedlingen bedömas mot bakgrund av gjorda erfarenheter. Enligt min mening framstår då arbetsmarknadsverkets utredningsarbete som mer professionellt och mindre riskfyllt än de två, nyss nämnda föregångarna. Riksdagen får äntligen ta ställning till ett förslag där ordet "försöksverksamhet" står för dess innebörd och inte för "faktisk storskaledrift utan återvändo". Teknikoptimismen finns visserligen men framstår som måttlig jämfört med riksförsäkringsverkets princip om datorisering nästan för dess egen skull. Regeringen och arbetsmarknadsverket har också – under mild hjälp därmed från riksrevisionsverket – kommit ner till en inte orimligt stor skala på experimentet, som dock enligt min mening ytterligare bör krympas.

Det är dock fel att stanna vid denna allmänna bedömning av propositionen om ADB i arbetsförmedlingen. Den har en djupare politisk betydelse. När regeringen bildades den 18 oktober 1978 höll statsminister Ola Ullsten sedvanlig presskonferens. Han gjorde då två utspel: om ekonomin och om detta ADB-system för platsförmedling. Detta skulle vara huvudmekanismen för regeringens åtgärder för en bättre sysselsättning, varken mer eller mindre. Statsministern sa att särskilt ungdomar och handikappade skulle hjälpas ut på arbetsmarknaden med detta nya hjälpmedel.

Det kan konstateras att propositionen knappast innehåller några spår av detta utspel. Texten är skriven som övriga liknande förslag om nya statliga datasystem: där är mest rationaliseringssynpunkter som förekommer och där är förmedlingstjänstemännen snarare än de arbetslösa som framstår som de slutliga användarna. Det finns inga spår av att ungdomar och handikappade skulle komma ut på arbetsmarknaden i högre och snabbare grad än andra om enbart propositionens förslag genomfördes.

En vecka efter statsministerns utspel gjorde budgetminister Ingemar Mundebo följande uttalande om projektet i Dagens Eko:

Ja, detta är ett mycket bra exempel på problemen. Här finns politikernas och arbetsmarknadsfolkets stora ambitioner, arbetsmarknadsfolket och många politiker vill nå målet snabbt och det betyder stora risker. Jag tycker personligen att man bör ta starka intryck av de problem vi har haft med snabb utbyggnad på en del andra områden, kanske är det alltså bättre att ta litet

längre tid på sig och då få ett system som fungerar bra än att gå snabbt fram med ett system som har sina problem.

Budgetministerns uttalande om "ta litet längre tid på sig" tyder på att han inte riktigt känner till AMS-projektets historia. Den började redan på sextioalet. Statskontoret la då (SOU 1968:60) förslag om olika reformer inom arbetsmarknadsverket, bl. a. om modellkontor och om ADB i platsförmedling. Det besynnerliga ordet "matchning" kommer exempelvis därifrån. Statskontoret föreslog ett decentraliserat datasystem byggt på principen om en mindre dator per län. Dessa skulle lagra uppgifter om arbetsgivare, lediga platser och arbetssökande. Och statskontoret markerade att ett sådant system skulle kunna komma i drift om tidigast tio år. Hade arbetsmarknadsverket följt det förslaget, skulle arbetsförmedlingarna ha datoriserats i lugn takt, lagom till den nuvarande lågkonjunkturen och efter erfarenhetsuppbyggnad etapp för etapp. Arbetsmarknadsstyrelsen meddelade i stället i sin samråds-skrivelse (SOU 1968:60, s. 231) att man inte avsåg att göra någonting, då "utarbetandet av system för matchning av sökande och platser är ett mycket komplicerat och tidskrävande företag". ADB i platsförmedling är nu som projekt minst fem år försenat jämfört med statskontorets tidsplan, men det beror helt på att inget blev gjort 1968-1973 med nyss nämnda kuriösa argumenteringen att tidsåtgången motiverade en senareläggning.

Det är intressant att jämföra 1968 års och 1979 års förslag med hänsyn till den faktiska påverkan ADB har.

	<i>År 1968, genomsnitt för all förmedling</i>	<i>År 1979, resultat vid försök</i>		
		<i>Kontor 1</i>	<i>Kontor 2</i>	<i>Kontor 3</i>
Totaltid för arbetsplacering vid manuell förmedling, dagar	36	57	51	48
Dito vid datoriserad förmedling, dagar	30	47	57	66
Ändring	-6	-10	+6	+18

Det som faller i ögonen är givetvis försämringarna för det nya datorsystemet både i relation till 1968 och till den manuella varianten. Förbättringen för kontoret nummer ett förklarar riksrevisionsverket helt med annorlunda arbetssätt och med fler kontakter med resp. arbetsgivare. Det skulle ha förbättrat den manuella förmedlingen i lika mån och har inget med datoriseringen att göra. RRV:s bistra kommentar är att "det förmedlingsmässiga resultatet är viktigare än att den arbetssökande får en mängd platsförslag som inte resulterar i arbetsplacering".

Även om budgetministerns nyss citerade uttalande innehåller goda synpunkter på ADB i platsförmedlingen så missar han ändå kärnfrågan: vi vet inte om en datorisering förbättrar vår arbetsmarknadspolitik. Vi kan tro, hoppas, spekulera men vi vet inte. Däremot ökar kostnaderna. Regeringens

något uppgivna argumentering tycks vara att det mest är en chans, värd att pröva för att nå ett av alla högt prioriterat mål.

Enligt min mening borde den fortsatta försöksverksamheten utgått från följande resonemang. Vårt stora problem är att skapa sysselsättning för de grupper av arbetslösa som saknar utbildning eller som endast har arbetserfarenhet i yrken med svag efterfrågan. Alltså att skapa sysselsättning åt arbetslösa. För att bedöma om fler datorer till förmedlingarna bidrar till detta, kan följande fakta nämnas: Datatekniken hjälper förmedlaren eller den sökande själv att överblicka krångliga datamängder. Sådana finns i tre situationer: interlokal förmedling, starkt specialiserade arbeten och tidningarnas platsannonser. Vanlig lokal förmedling är inte svåröverblickbar. Datatekniken tillåter också mycket snabb förmedling om arbetsgivaren hjälper till eller t. o. m. delegerar valet till förmedlaren. Med andra ord: datoriserad arbetsförmedling fungerar bäst i situationer där arbetsökaren redan har arbeten, eller där han/hon är utbildad eller har specialkompetens, eller där arbetsgivaren är mån om att fylla en vakans e. d. Den bidrar därför mycket litet till vårt stora problem att skapa arbeten åt lokalt arbetslösa.

Regeringsförslaget utgår ifrån att vi har en enda universiell typ av arbetsförmedling som skall understödjas av ett enda, mycket generellt datasystem. Det kräver lång tid och mycket pengar därför att arbetsmarknadsstyrelsen först måste fundera ut en generell kravspecifikation för systemet. I stället borde regeringen ha utgått ifrån att vi har en rad förmedlingar med särdrag, byggnadsarbetare, läkare, bibliotekarier, ungdomar, handikappade osv.

Ironiskt nog har staten i flera år haft en fungerandesådan specialförmedling för omlokaliserade statstjänstemän i regi av statens personalnämnd. Den fungerar utmärkt i all sin enkelhet. Den kom i gång mycket snabbt. I dag skulle det gå ännu fortare med hjälp av s. k. minidatorer och relationsdatabaser. En starttid på en månad är fullt realistiskt för var och en av nys nämnda specialförmedlingar. Arbetsmarknadsstyrelsen bör pröva denna ansats hellre än det tröga generella system som föreslagits. Det senare bör i vart fall inte prövas i så stor skala. Överskottet kan disponeras för prov med specialförmedlingar på minidatorer.

Statsministern nämnde särskilt problemen för handikappade och ungdom, arbetsmarknadsministern gör det inte. Proven med specialförmedling bör avse dessa områden. Det är en utmärkt idé. Början kan t. ex. göras med en databas som endast omfattar visstidsanställningar för ungdom, sommarvikariat, tillfällighetsanställningar för några dagar, praktik osv. Försöken måste givetvis kombineras med ackvisition.

Enligt statskontorets ursprungsplan från 1968 skulle systemet baseras på minidatorer med tre i Stockholm, två i en del storlän och en i resten av länen. Den aviserade upphandlingen bör hålla fast vid att systemet skall använda minidatorer och inte de dyrare generella typerna. Kraven på programvarustöd i offertförfrågan skall därför inte göras mer omfattande än att minidatorle-

verantörerna kan delta i upphandlingen och inte endast halvdussinet storleverantörer.

En helt annan tillämpning av förmedling är tidningarnas platsannonser. En selektiv delgivning enligt en "önskemålsprofil" som är individuell för varje sökande. Det är vanligt utomlands och oftast i privat regi och mot arvode. Sverige är ett u-land på området. Själva datatekniken är trivial men det är svårt att undgå en rätt stor mängd idiotier i de utgående listorna. Mottagaren får sovra själv.

Denna typ av ADB i arbetsförmedlingen är naturlig i ett industriland. Det är urtypen för en offentlig nytthet som bör vara avgiftsbelagd. Det finns ingen anledning att utesluta personalorganisationer, tidningar eller privata dataföretag att starta sådan service.

Hemställan

Yrkanden beträffande andra utskott återfinns i särskilda motioner.¹⁾

Med hänvisning till ovanstående hemställs
att riksdagen beslutar

- I. att som vilande grundlagsändring anta följande tillägg till regeringsformen,
 - a) I kapitel 8 införs en ny paragraf I a av följande lydelse:

8 kap.

I a §

När datasystem inom den offentliga sektorn för sin tillämpning kräver nytillkommen eller ändrad lag eller föreskrift, skall beslut om införande av eller försöksverksamhet med sådant datasystem underställas riksdagen för det fall någon del av de berörda lagarna eller föreskrifterna tillhör riksdagens primära lagområde.

- b) Kapitel 8, paragraf 18, kompletteras med ett nytt, avslutande stycke:

8 kap.

18 §

För att ----- i lag.

Vid beslut om ny lag eller förordning eller vid beslut om varaktigt inrättande att nytt större datasystem inom den offentliga sektorn skall lagrådets yttrande inhämtas. Vid rådets behandling av sådan fråga skall minst en närvarande vara såväl lagfaren som besitta särskild fackkunskap i datateknik.

- c) Kapitel 8, paragraf 19, kompletteras med en ny avslutande mening:

¹⁾ 1978/79:2309, 1978/79:2329, 1978/79:2338 och 1978/79:2350.

8 kap.

19 §

Beslutad ----- av riksdagen.

Lagar och ----- kan ske.

De datorprogramalgoritmer i statliga datorsystem som motsvarar beslut om urval, tilldelning, styrning av kontrollåtgärder av betydelse för myndighets verksamhet, offentlighet och sekretess skall till sina sammanfattade logiska huvuddrag kungöras på samma sätt som lagar och förordningar, för det fall i motsvarande situation de regler som styr mänskliga, inte datorbaserade beslut kungöras.

d) Kapitel 9, paragraf 10, kompletteras med ett nytt avslutande stycke:

9 kap.

10 §

Regeringen ----- förpliktelse.

Under ----- i lag.

Regeringen får inte utan riksdagens bemyndigande påbörja konstruktion av eller driva försöksverksamhet med mycket stora statliga datasystem, som förutsätter dels att stora investeringar görs inledningsvis, dels att dessa investeringar amorteras genom ett mångårigt utnyttjande, under vilken tid riksdagen förutsätts avstå från reformer eller ändringsförslag inom det aktuella förvaltningsområdet, om den gjorda investeringen skall hinna skrivas av på ett ekonomiskt riktigt sätt.

e) Kapitel 11 kompletteras med en ny, avslutande paragraf 14:

11 kap.

14 §

Domstol eller myndighet skall i sin skriftväxling och i sina register identifiera enskilda med för- och efternamn. Ytterligare identifieringsbegrepp får efterfrågas av domstol eller myndighet men svar på sådan fråga får inte göras till förutsättning för att mål, ärende eller service till allmänheten skall upptas till behandling och verkställas. Motsvarande regler gäller de som anförtrots förvaltningsuppgift enligt detta kapitel 6 §.

2. att hos regeringen begära en skyndsam översyn av gällande regler så att datorprogramversioner hos domstolen och myndigheten och ändringar i dessa fortlöpande diarieförs,
3. att hos regeringen begära skyndsamma åtgärder så att alla driftfel och driftavbrott noggrant protokollförs i allmänna, offentliga register vid datorer och terminaler hos alla domstolar och myndigheter där fråga kan uppkomma om ersättning för fel eller skada på grund av utrustningsfel,
4. att beträffande statens datamaskinfond uttala
 - a) att den nuvarande villkorlösa delegeringen bör ersättas av

- ett alternativ som ger riksdagen faktisk möjlighet att påverka utvecklingen,
- b) att den minst byråkratiska förbättringen torde vara att inrätta en särskild nämnd under statsrådsberedningen, som beslutar om vilka datautrustningsinköp som får belasta fonden,
- c) att ansvaret för beslut om upphandlingar bör ankomma på resp. myndighet,
- d) att statskontorets kompetens och resurser på upphandlingsområdet bibehålls som stöd för myndigheterna och med statskontoret som obligatorisk samrådspartner,
5. att hos regeringen hemställa om en parlamentarisk utredning av principerna för rationaliseringsverksamhetens organisation inom statsförvaltningen, av statskontorets organisation och verksamhet samt av riktlinjerna för upphandlingen av datautrustningen; denna utredning bör starta sitt arbete så fort den pågående statskontorsöversynen avslutat sin verksamhet,
6. att uttala att nyss nämnda, parlamentariska utredning får i uppdrag att inkomma med förslag om riktlinjer för DAFA:s framtid, om omfattningen av dess verksamhet och om behovet av att bibehålla myndigheten,
7. uttala att det i 1977 års budgetproposition nämnda förbudet för riksrevisionsverket att verka inom områden där statskontoret är aktivt upphävs,
8. uttala att ansvarsgränserna för myndigheternas dataverksamhet bör sammanfalla med de i övrigt uppdragna gränserna och att vissa i motionen nämnda organ därför bör avvecklas,
9. att avslå det i propositionen ställda anslagsyrkandet.

Stockholm den 27 mars 1979

BO TURESSON (m)

Bilaga

Följande två bilder visar riksförsäkringsverkets byggnader i Sundsvall. Huskroppen till höger är den gamla datamaskinhallen och den till vänster är den nya. Varje hall har en mycket stor dator för riksförsäkringsverkets datasystem. De är inte helt lika men existensen av två olika maskiner höjer ändå säkerheten. Något skydd mot de tänkbara katastrofsituationerna är det dock inte. En brand skulle kunna ödelägga båda. En terroristgrupp kan som synes bekvämt springa över från den ena till den andra datorn.

Enligt citat i motionstexten kommer dataverksamheten sannolikt att tvingas stoppa i händelse av krig. Enligt riksförsäkringsverkets mening kommer man att klara beredskapstillstånd och fredshot. Frågan är emellertid – och verket är helt medvetet om den – om det kommer att finnas tillgång till tillräckligt med datatekniker för civilt behov sedan de militära kraven tillgodosetts. Dessa är i vapenför ålder och har en kunskap av stor militär betydelse.

Bortsett från detta är dock de civila hoten besvärande nog. Som illustration visas därför även en bild ur den italienska tidningen Paese Sera efter ett attentat mot en datacentral. Det är Italiens bil- och körkortregister i Bologna som demolerats av en terroristgrupp. Både dator och register förstördes. Fem års arbete måste göras om, de senaste tre årens totalt.

Denna bild skulle kunna vara från Sundsvall.

